

עלון האגודה

עובדיה בן שלום ד"ר
רופא-גנטיקאי
מיסד האגודה

האגודה לטיפוח חברה ותרבות, מורשת יהודי תימן מיסודו של עובדיה בן-שלום

גיליון מס' 34

www.teman.org.il | hatemanim@gmail.com | 09-8331325 | 580013522 ממותה מס'

חברים המבקשים לקבל את העלון בדואר על מנת להפיץ את העלון במקום מגוריהם יכולים לפנות אלינו בטלפון או בדוא"ל

דבר יו"ר האגודה

ד"ר יגאל בן שלום

במשך כל השנה במערכות החינוך והתרבות להגברת המודעות, החשיפה והלימוד של התרומה התרבותית של יהודי תימן לעם ישראל.

האגודה לטיפוח חברה ותרבות אשר נוסדה לפני קרוב ליוכל שנים ע"י נשיאה הראשון עובדיה בן שלום ז"ל וקבוצת חברים שנושא מורשת יהודי תימן היה חשוב להם, מתכננת הוצאת דיסק מקורי של שירי ר' שלם שבזי, עם מנגינות ולחנים חדשים בהשתתפות זמרים מהשורה הראשונה של אמני ישראל. הדיסק יהווה מקור למופעים ברחבי הארץ, במסגרת התכנית שלנו להגברת המודעות לתרומתו של המשורר לתרבות ישראל.

כמו כן, קוראים יקרים, אנו שוקדים על עריכת ספר השירים המדעי (הדיואן) של כל שירי ר' שלם שבזי, בחלקם שירים אשר לא ראו אור עד כה.

נשמח לראותכם שותפים לפעילותנו. אנו מקיימים מפגשים תרבותיים ברחבי הארץ. הנכם מוזמנים להציע לארח מפגשים כאלה במקומותיכם, במסגרת ביתית או ציבורית. האגודה מציעה מרצים בתחומים שונים של מורשת תימן, המגיעים לכל מקום.

ד"ר יגאל בן שלום
יו"ר האגודה

בחודש כסלו יהודים בכל העולם חוגגים את חג החנוכה. בימי החנוכה לומדים אנו מתפילת "על הניסים" על המלחמה בין החשמונאים ליוונים. מלחמה שנבעה מגזירות השמד והסתיימה בניצחון המכבים ובטיהור בית המקדש. מלחמה אשר שורשיה נעוצים במלחמת תרבות. מלחמה בין התרבות ההלניסטית, לבין הרצון לשמור על התרבות היהודית המקורית. מלחמה בין התבוללות לבין שמירה על המסורת היהודית. מלחמה הנמשכת עד ימינו אלה בקרב קהילות יהודיות רבות בעולם. האם ניתן לגשר על פני שני העולמות? האם חשיפה לתרבות הכללית אמורה להביא להתנתקות ממסורת אבות ומשרשים הנוצצים באדמת ההיסטוריה של עם ישראל? האגודה לטיפוח חברה ותרבות מייצגת גישה הדוגלת בשימור מסורת אבותינו באמצעות פעילות תרבותית במשך כל השנה. אנו מציינים את חג החנוכה תשע"ט, בימי עיון ותרבות באילת. במסגרת ימי העיון נשמע הרצאות מעשירות וחברי האגודה מרחבי הארץ ישתתפו בערבי תרבות. זאת בהמשך לאירוע המרכזי לציון 400 שנה להולדת ר' שלם שבזי המתקיים בתיאטרון ירושלים בנוכחות שרת התרבות והספורט, אישי ציבור, חברי האגודה ואורחים רבים. לראשונה הולחנו שירי ר' שלם שבזי במנגינות המשקפות אירועים קשורים לתולדות חייו של המשורר הדגול. האגודה תמשיך בהתמדה לקיים פעילות

עותניאל מנצור

הטלית בשימוש היום יומי

שהיה עסקן בדברים, מהו עסקן בדברים? אמר ר' משרשיא: 'לך אָל נְמִלָּה עֲצַל רְאָה דְרַבִּינָה וְחֻכָּם, אֲשֶׁר אֵין לָהּ קֶצֶין שְׁטָר וּמְשָׁל, תְּכִין בְּקִיץ לְחֻמָּה'. יאמר: אלך ואראה אם אמת הוא שאין להם מלך. הלך בתקופת תמוז, **פרש טלית כדי להטיל צל על קן של נמלים**, יצאה אחת מהן, ונתן בה סימן".

ונצרך להלן את תיאורו של הגר"י קאפח שבו הוא מלמדנו על חיי היהודים בתימן בכלל ועל תפקידה המרכזי של הטלית בחייהם בפרט, וכל מקום שאליו הלכו – טליתותיהן עמיהם:

"אין שום אדם יוצא בלי טלית מצויצת, מקופלת ומונחת לו על כתפו. הטלית נקראת 'שמלה' רבים 'שמיל'... כאמור הכל הולכים אחר בטלית מקופלת על הגב וציצייתה משולשלת, אך יש המשלשלים הציצית לאחור, בעיקר הילדים ורוב העם, ויש המשלשלים הציציות לפנים, ואלו הם בעיקר תלמידי החכמים או מי שמרגיש את עצמו אדם חשוב, הטלית בד"כ ארוכה וכשאדם מתעטף בה, ראשו וצווארו, מגיעים שני קצותיה עד למטה מן הברכיים, רחבה כמטר ורבע, וכשיצא אדם לקנות פירות או תבואה ואין בידו סל, פורס את כנף טליתו וצורך לתוכו כל מה שקנה ואת שאר הטלית משלשל לאחוריו, ילדי בית הספר צוררים בה את ספריהם בלכתם ובשובם ללימודיהם".

דברים דומים נכתבו בספר 'סערת תימן', שם נאמר שהטלית משמשת את האדם לא רק בתפילה אלא במקומות רבים נוספים: "לימות החול יש טלית אחרת שחורה מצמר כבשים, אך אריגתה הרבה יותר גסה משל שבת, טלית זו

יהודי תימן היו אנשי מצוות, רוח ותרבות אותנטית. זה ניכר גם המצוות ציצית שהרי יהודי תימן היו הולכים ועל כתפיהם היה הטלית הנקראת בפיהם 'שמלה' כפי שציינו במאמר הקודם של חודש מר-חשוון. ויש לשאול, מדוע נהגו כן, הרי למדנו שאין מקיימים מצוות ציצית אלא אם כן התעטף בה ראשו ורובו לפי כל הכללים שהקדמנו, ולכן נשאלת השאלה מדוע נהגו כן?

נראה לומר, כי אף שמצוותה בעיטוף ראשו ורובו בלבד, הרי שעצם השימוש היום יומי בה יש לו חשיבות לחיבוש מצווה, ולכן הטלית שימשה ליהודי תימן הן לקניות, הן לחימום כצעף, הן לשמירת חפצים, ובמיוחד לקיום מצוות. בכל עת ועת יהודי תימן היו מוכנים ומזומנים לקיים מצוות בהידור מעוטפים בטלית, בזמני התפילה, בעת ניחום אבלים, מתעטף ויושב עם האבל. יהודי תימן למעשה המשיכו את מנהגיהם הטובים והעתיקים של חכמי המשנה והתלמוד, ונציג כמה ראיות מתוך המקורות הרבים שהבאתי בספרי 'ציצית בראי הרמב"ם ומפרשי חז"ל'.

בתלמוד הירושלמי סופר על השמועה הרעה שנמסרה לר' מאיר על שריפת קבר רבו, וסופר שם כי בעת ששמעה מיד התעטף בטלית: "באו ואמרו לו לרבי מאיר, קבר רבך נשרף, **יצא ופרש עליו טליתו**".

ובמסכת כתובות סופר על ר' אבא שהיה כורך מעות בסודרו: "ר' אבא היה **כורך מעות בסודרו ומפשילו** לאחוריו וממציא עצמו לעניים ומעלים עינו מן הרמאים".

עוד סופר במסכת חולין: "על ר' שמעון בן חלפתא

מפורסמים תימניים

ר' יוסף ב"ר אביגד שבזי בן חלפון:

שנת 1600 בערך

• זהו אביו של ר' שלום שבזי המפורסם. נולד בתחילת המאה ה-17. היה חכם גדול בנגלה ובנסתר ועיקר עיסוקו היה בתורת הקבלה. בנו, ר' שלום שבזי מעיד בכתביו כי קבל מאביו באורים קבליים וממנו למד את חכמת הנסתר. גם הוא כבנו היה משורר וחבר מספר שירים על דרך שאלות וחיידות מעולם ההלכה. בזמנו היתה פלישה עותמנית לתימן ובשנת 1620 (שנה לאחר לידת^ב גזרו על היהודים להמיר את דתם ורבים מסרו עצמם על קידוש ה'. הוא נעצר והושם בבית כלא בו עונה קשות ולאחר תשלום שוחד רב הוא שוחרר מבית האסורים כשהוא חסר כל. הוא נדד במשך כ-8 שנים ממקום למקום עד שהשלטון האימאמי חזר לשלטון ואז חזר לעירו. בנו מעיד בספר "חמדת ימים" שאותו מלך עותמני רשע, שעינה את היהודים ורדף אותם, נתפס ע"י ההמון הזועם ונעשה בו מעשה ליניץ, כנקמה. מעט מאוד משיריו שרדו, חלקם הקטן נתפרסם ורבים אחרים מחכים לגאלם משכחת תהום הנשיה.

פרשת 'בשלח' - שבת שירה

ר"א-ג שבט | 17-19/1/2019

החלה ההרשמה
לשבת שירה - פרשת בשלח
במלון "חוף גיא" המפואר
בטבריה.

במהלך סוף השבוע יתנו
הרצאות מעשירות על דמותו של ר' שלום שבזי
במלאות 400 שנה להולדתו

לפרטים והרשמה: 09-8331325

משמשת לא רק לתפילה אלא אפשר להתכנסות בה בלילה מפני הצנה וכשאדם יוצא לשוק וקונה מצרכים הרי הוא שם אותם בתוך הטלית והוא גם נושא את הטלית בצאתו מביתו או מבית הכנסת אלא שלאחר התפילה בעברו ברחוב או בשוק הוא מקפלה ומניחה על כתיפו".

בנוסף לשימושים שזכרו לעיל, מצאנו שימוש נוסף שצוין בקובץ הלכה ומסורה, שם נכתב שהטלית הייתה משמשת את יהודי תימן גם לחימום בעת השינה: "וכן נהגו... ורבים ישנו אף עם טלית גדול (השמלה) לפי שהיה מצמר ומחמם". ועוד צוין שם: "וכן ילדים היו מקפלים טליתותיהם ויושבים עליהם לפני המלמד".

ובספר 'מצפונות יהודי תימן' נכתב: "וגם כשיושבים בבית בעת הקור היו מתחממים בטלית".

וע"פ הדברים הקצרים והראיות שראינו מובנים דברי רבנו הרמב"ם המלמדנו כיצד על תלמיד חכמים להנהיג את עצמו, אחת מהנהגותיו המשובחות היא היותו תמיד עטוף בציצית, וז"ל:

"וכן אם דיקדק החכם על עצמו, והיה דיבורו בנחת עם הבריות, ודעתו מעורבת עמהם, ומקבילן בסבר פנים יפות, ונעלב מהן ואינו עולבן, מכבד להן ואפילו למקילין לו, ונושא ונותן באמונה, ולא ירבה באריחות עמי הארץ וישיבתן, ולא ייראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר בתפילין, ועושה בכל מעשיו לפני משורת הדין, והוא שלא יתרחק הרבה, ולא ישתומם הרבה, עד שיימצאו הכול מקלסין אותו ואוהבין אותו, ומתאווין למעשיו - הרי זה קידש את השם, ועליו הכתוב אומר 'וַיֹּאמֶר לִי עֲבָדֵי אֶתְּהָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְּפָאֵר'".

למעוניינים ניתן לרכוש אצלי טלית 'שמלה' שחורה,
לפלאפון: 052-4700429

חכם. כבוד המנטרל את ארסיותו ותוקפנותו, מרגיע אותו ואז בצורה מתונה מאפשר להגיע אתו לעמק השווה או לבירור אמיתי. סוקרטס, החכם היווני התפרסם בדרך דומה, הוא היה פונה לאנשים כאילו הוא מתייעץ עימם ורוצה ללמוד מהם, ובהמשך היה שואל על העמדות שהציגו שאלה אחר שאלה כמיתמם ומבקש הבנה לדבריהם החכמים, עד שהיה מביא אותם לחוש את חולשת דבריהם ואת הצורך לשנותם. בסיפור המעשה שלפנינו נראה שרב אחא פעל בצורה דומה אלא שעם כל הצלחתו רב אחא גם ידע להעריך את גודל העימות שעבר באותו לילה ולמחרת תיאר אותו לשאר החכמים כאירוע שלולא זכה לסייעתא דשמיא לא היה מצליח לסיים אותו בצורה מכובדת. המהרש"א קישר מעשה זה עם מאמר תמוה אחר של חז"ל במסכת בבא קמא (טו ע"א), הקישור נראה מתאים ונסנה לבארו לפי הדרך שהצענו עתה. הגמרא מתארת כיצד שדרתו של אדם לאחר שבע שנים נעשית נחש אלא אם כן כרע במודים. מאמר נפלא זה מורכב כולו מאבני היסוד המוכרות של סתרי חז"ל: עמוד השדרה של האדם רומז לעמידתו הזקופה כלומר למידת הגאווה, שבע שנים הם דרך לתאר זמן מרובה שהרי שבע הוא מספר שמשמשים בו ככינוי להרבה (ראה בתורה "... ובשבעה דרכים..." דברים כח, ז), ונחש אינו אלא יצר הרע או מלאך המוות (מורה הנבוכים ג, כב). אם נסכם הכל יחדיו: גאוותו של האדם הופכת עם הזמן ליצר הרע שיביא לאובדנו, אלא אם כן יודע הוא לכרוע במודים כלומר להכנע ולהודות לקב"ה שהביא להצלחתו הגדולה. אדם שידוע להודות לקב"ה יכול להיות זקוף קומה כלומר מנהיג מבלי שהדבר יגרום לו ללכת לאיבוד. על כך ראוי שנכוון בתפילותינו בימים אלה: השיבה שופטינו כבראשונה ויועצנו כבתחילה... כאותם מנהיגים של ראשית ימי השופטים והמלכים: עתניאל בן קנז ודוד בן ישי, אנשי מעלה והנהגה שידעו לתת תודה לקב"ה על כל שהגיע אליהם.

הגמרא במסכת קידושין (כט ע"ב) מביאה סיפור מעשה מוזר בו נפגשים תלמידי חכמים עם מזיק מסוכן. הגמרא מתארת שבבית החכמים של אביי היה מזיק שהיה פוגע בחכמים גם אם היו מגיעים שנים יחדיו בשעות היום. כששמע אביי שעומד להגיע לבית מדרשו רב אחא בן יעקב הורה אביי לאנשי המקום שלא יזמינוהו לבתייהם כדי שיאלץ ללון בבית המדרש ואולי יקרה נס בזכותו שייסיע להם במאבקם באותו מזיק. ואכן כך היה, רב אחא נאלץ להכנס באותו לילה לבית מדרשו של אביי ואותו מזיק נדמה לפניו כתנין בעל שבעה ראשים. רב אחא היה כורע ובכל כריעה נשר אחד מראשיו של אותו המזיק. למחרת התלונן בפניהם רב אחא שאלמלא התרחש לו נס היה מסתכן בגללם. סיפור המעשה תמוה מאוד, הן בכך שהוא מתאר יצור שלא מוכר לנו כמותו, והן בחוסר ההתאמה שלו להלכות פשוטות. היתכן שאביי מגדולי האמוראים יכניס תלמיד חכמים מכובד לסכנת נפשות כדי לפתור בעיה שקיימת במבנה מסוים? הסיפור כל כך מוזר שברור לכל מתבונן ובמיוחד לזה שקרא את הקדמותיו של הרמב"ם שאין הדברים כפשט המלים ויש לחפש להם ביאור אחר. עיון בסיפור המעשה מלמד שכנראה אותו מזיק אינו אלא אחד מחכמי בית מדרשו של אביי, ואם כן נראה שהנזק שהיה עושה בחכמים אינו אלא שהיה חריף מאוד וטרדן גדול. רצה אביי לנצל את אישיותו החכמה של רב אחא כדי ללמד לקח את אותו חכם, ודאג שיאלץ רב אחא לשהות באותו לילה בבית מדרשו. למרות שרב אחא הגיע בשעה מאוחרת ומן הסתם היה כבר עייף ויגע, התייצב לפניו אותו טרדן כשהוא במלוא יכולתו - שבעה ראשים - שבע דרכי חשיבה שונות התוקפות כל מה שיאמר. ורב אחא אכן התגלה בכל גדלותו, הוא בחר בדרך מעניינת להתמודד מול אותו חכם חריף. רש"י פירש את פשט המעשה ככריעה של תפילה שמכוחה היה אחד הראשים נושר בכל פעם, אך יתכן שלא מדובר בכריעה של תפילה דווקא אלא בנתינת כבוד לאותו

מדוע לא מוזכר נס פך השמן והדלקת הנרות בעל הנסים?

השאלה המרכזית שיש לשאול, מדוע נס פך השמן המוזכר כמוטיב מרכזי של חג החנוכה בברייתא במסכת שבת, שהיא המקור המרכזי ההלכתי לחג החנוכה, לא מוזכר כלל בעל הנסים". והשאלה מחריפה בסידורי תימן, מדוע אף הדלקת הנרות לא מוזכר כלל בסידורי תימן.

יש להדגיש, כי נס פך השמן כן מוזכר בסידורי תימן בהסבר למצוות הדלקת נר חנוכה, אך השאלה היא מדוע לא הוזכר כלל נס פך השמן בעל הנסים".

כדי לענות על שאלות אלו צריך לדעתי למקד את האירועים החשובים בלוחות הזמנים. כל תקנות חכמים בנושא התפילה תוקנו ע"י אנשי כנסת הגדולה בהנהגת עזרא הסופר בתחילת בית שני לפני כ- 2,400 שנה. נס חנוכה אירע כמאתים שנה לאחר מכן, וכמאתיים שנה לפני חורבן בית שני, לפני כ-2,170 שנה.

בספר המכבים ובאגרת אשר שלח יהודה המכבי ליהודי מצרים מודגשים שני מוטיבים עיקריים: חנוכת המזבח והניצחון הגדול של המכבים המעטים על היוונים, שהיו אז האימפריה הגדולה ביותר בעולם דאז.

המקור ההלכתי לחג החנוכה הוא במסכת שבת (דף כ"א, ב), ושם מובאות שתי ברייתות, הברייתא הראשונה עוסקת במצוות הדלקת הנר: "ת"ר מצות חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך, ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך".

הברייתא השנייה עוסקת בנס פך השמן: "מאי חנוכה? דתנו רבנן, בכ"ה בכסלו יומי

ד"ר משה גברא, המכון לחקר חכמי תימן

בסידורי תימן לא מוזכר כלל נס פך השמן והדלקת נרות חנוכה בתוספת "על הנסים" שאומרים בתפילת העמידה-י"ח ובברכת המזון.

להלן נוסח "על הנסים" בסידורי תימן: "על הנסים ועל הנפלאות... בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו, כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך בית ישראל לבטלם מתורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ואתה ברחמך הרבים עמדת להם בעת צרתם, ודנת את דינם, ורבת את ריבם, ונקמת את נקמתם, ומסרת גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, ופושעים ביד עושי תורתך. ועשית לך שם גדול בעולמך ולעמך ישראל עשית פלא ונסים, כשם שעשית עמהם נסים וגבורות, כך עשה עמנו נסים וגבורות בעת ובעונה הזאת, ועל כולם ה' אלהינו אנו מודים לך".

המוטיב המרכזי בנוסח סידורי תימן הוא הניצחון במלחמה על היוונים ולא מוזכר כלל נס פך השמן, לא מוזכר כלל הדלקת הנרות כמו בסידורים הספרדים והאשכנזים, ואף לא מוזכר כלל גם חנוכת המזבח. עיון בסידורי הספרדים והאשכנזים מלמד כי אף בסידורים אלו לא מוזכר נס פך השמן, אך מוזכר בעל הנסים" הדלקת הנרות. התוספת שישנה בסידורים האשכנזים והספרדים היא: "ואחר כך באו בניך לדביר ביתך, ופינו את היכלך, וטיהרו את מקדשך, והדליקו נרות בחצרות קדשיך, וקבעו שמונה ימים אלו בהלל ובהודאה...".

דחנכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענאה בהון, שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה".

בשתי הברייתות האלו לא מודגש המוטיב של חנוכת המזבח ומוזכר בקיצור הניצחון על היוונים, ובברייתא השנייה המוטיב המרכזי הוא נס פך השמן.

ניתוח לוח הזמנים מלמד, כי התקנה המרכזית מיד לאחר הנס הייתה להדליק נר אחד בלבד, בדומה לנר שבת. המחלוקת שבין בית הלל לבית שמאי היא על "מהדרין מן המהדרין". כלומר, בזמן יהודה המכבי, כמאתיים שנה לפני חורבן הבית תיקנו להדליק נר אחד בלבד, כל ערב, לכל בני המשפחה. החכמים הלל ושמאי חיו כמאה שנה לפני חורבן בית שני, ותלמידיהם המכונים בית הלל ובית שמאי חיו סמוך ממש לחורבן הבית. רבן יוחנן בן זכאי הוא מתלמידיו הצעירים של הלל הזקן והוא חי בדור חורבן בית שני, ועשר שנים לאחר החורבן, ונחשב דור ראשון של חכמי המשנה.

יוצא, כי בטווח הזמן הזה שבין יהודה המכבי, שאז תיקנו את חג החנוכה, לבין דור חורבן בית המקדש השני חלפו כמאתיים שנה, ואז נוסף המנהג של "מהדרין מן המהדרין" בהדלקת נר חנוכה. ויש לשאול, מדוע רק בזמן חורבן הבית הוסיפו חכמי ב"ה וב"ש תוספת בהדלקת נר חנוכה, כדלקמן? ועוד, מתי חוברה התוספת "על הנסים" ונכנסה לסידור התפילה?

כל התקנות הקשורות לתפילה ולעמידה תיקנו חכמי ישראל בתחילת בית שני בהנהגתו של

עזרא הסופר, המכונים "אנשי כנסת הגדולה", וברור שהם לא תיקנו את הקטע "על הנסים", שכן נס חנוכה התרחש כמאתיים שנה מאוחר יותר, ולכן ברור שאת "על הנסים" חיברו חכמי ישראל שחיו לאחר נס חנוכה. מצד שני, "על הנסים" מוזכר בתלמוד (שם דף כד, א) שכן סוגיה שלמה עוסקת בשאלה מתי אומרים את הקטע. כיון שנס חנוכה אירע כמאתיים שנה לפני החורבן ברור כי את התוספת "על הנסים" תיקנו חכמים לאחר נס חנוכה, ומסתבר שהיה זה לפני חורבן הבית, דהיינו לפני דורו של רבן יוחנן בן זכאי, ועל כן, כפי שיהודה המכבי לא הדגיש את נס פך השמן, כך החכמים אשר ניסחו את "על הנסים" לא הדגישו את נס פך השמן בתפילה. וזהו ההסבר ההגייוני ביותר מדוע לא הוזכר נס פך השמן ב"על הנסים".

ואולם, בסוף ימיו של רבן יוחנן בן זכאי, שהוא מצעירי תלמידיו של הלל הזקן, וכנראה לאחר חורבן הבית או אולי אף סמוך ממש לחורבן, שינו את ההדגשים בחנוכה, ובמקום חנוכת המזבח והניצחון במלחמה על היוונים, העבירו את נקודת הכובד של החג לנס פך השמן.

הרעיון הזה מבוסס על העובדה כי רבן יוחנן בן זכאי חי בדור חורבן הבית והוא זה או שחבריו החכמים מבית המדרש של בית הלל הוסיפו את ה"מהדרין מן המהדרין". והשאלה שיש לשאול, מדוע הרגישו צורך להוסיף נרות דווקא חכמי ב"ה וחכמי ב"ש שחיו בזמן החורבן או סמוך לחורבן? ועוד שאלה, מדוע הוסיפו ב"ה וב"ש נרות בחנוכה אך לא הוסיפו נרות בנר שבת? והרי נר חנוכה ונר שבת הן מצוות מקבילות, שתי המצוות מדרבנו, ובשתי המצוות התקנה המקורית היא להדליק נר אחד בלבד.

ההסבר ההגייוני והמסתבר ביותר בעיני הוא כי שינוי במספר הנרות קשור בחורבן בית

השמן הזה מר מתחילתו וסופו מתוק, כך והיה ראשיתך מצער ואחר כך ישגה מאוד. מה השמן הזה אין משתבח אלא ע"י כתישה, כך ישראל אין עושין תשובה אלא ע"י יסורין. מה השמן הזה אין מתערב בשאר משקין, כך ישראל אין מתערבים באומות העולם. מה השמן הזה מביא אורה לעולם, כך ישראל מביא אורה לעולם. מה השמן הזה עליון על כל משקין, כך הם ישראל עליונים על כל האומות. מה השמן הזה אין לו בת קול, כך ישראל אין להם בת קול בעולם הזה, אבל לעולם הבא כתיב ושפלת מארץ תדברי".

והנה, בנקודות השוואה הללו ונוספות שלא פורטו כאן, שבין עם ישראל לזיתים ושמן, ניתן לראות נקודות עידוד ותקווה לעם ישראל בתקופה הקשה ביותר של החורבן, ואיבוד מדינת ישראל וחורבן בית המקדש. עם ישראל סובל וחיוו בהווה מרים וקשים עקב גזירות הגויים, אבל סופו שיהיה משובח, עם ישראל עליון על כל הגויים, הוא לא מתערב עם עמים אחרים כמו השמן, הוא לא יושמד לעולם כמו עלי הזית שאין נושרין ומשאירים את העץ עירום ללא עלים, ועוד. לאחר חורבן בית המקדש השני, כ-200 שנה מאוחר יותר, תלמידי ב"ש וב"ה, הבליטו עוד יותר את חשיבות נס פך השמן, ולכן הוסיפו נרות "מהדרין מן המהדרין", ואף הדגישו את נס פך השמן בהשוואה לחנוכת המזבח ולניצחון במלחמה, שכן לאחר החורבן שאין לעם ישראל מדינה ואין לו בית מקדש, המוטיבים של חנוכת המזבח והניצחון במלחמה הם פחות משמעותיים, בעוד שנס פך השמן הוא חשוב ביותר לעודד ולתת תקווה לעם ישראל לא להישבר ולא להתפתות ולא להמיר את הדת, כפי שראינו במדרשי חז"ל בהשוואה לזיתים ושמן לעיל.

שני, תקופה המתאימה לרבן יוחנן בן זכאי שהיה מתלמידי בית הלל. וידועות התקנות אשר תיקן ריב"ז לזכר חורבן בית המקדש. כפי שפירט הרמב"ם למשל, בהלכות לולב ז', טו), ועוד. ולכן זהו הסבר לשאלה, למה חכמים אלו לא הוסיפו נרות בנר שבת וכן הוסיפו בנר חנוכה, שכן נר שבת אינו קשור לחורבן הבית, ונר חנוכה כן קשור לחורבן הבית.

בהתאם לכך, נראה כי לאחר החורבן, רבן יוחנן בן זכאי וחכמים נוספים מחכמי ישראל חיפשו לחזק את רוחו של עם ישראל אשר היה שרוי בתקופה קשה של החורבן ואיבוד המדינה ובית המקדש, ועל כן ערכו שני שינויים מרכזיים בהקשר לחנוכה. ראשית, הוסיפו נרות לחנוכה, ושנית מעבר משני המוטיבים המקוריים של החג: הניצחון במלחמה וחנוכת המזבח, למוטיב המרכזי של נס פך השמן.

הסבר זה נותן פתרון גם לשאלה מדוע הוסיפו דווקא בשנים אלו, כיון שרק לאחר החורבן ראו חכמים צורך חשוב ודחוף ביותר לשמור על זכר בית המקדש ועל עידוד ותקווה לעם ישראל. כל עוד בית המקדש היה קיים לא היה צורך לשנות את התקנה המקורית ולהוסיף נרות והסתפקו בהדלקת נר אחד בחנוכה, ובמוטיבים המקוריים של החג, חנוכת המזבח והניצחון במלחמה. ואולם לאחר חורבן הבית הבליטו מאוד את נס פך השמן, כיון שבאמצעותו ניתן לחזק את הרוח של עם ישראל, וכמשלים לכך הוסיפו נרות למהדרין מן המהדרין.

הרעיון לחזק את עם ישראל גלות קשור בשמן זית. ידוע המשל שעורך שלמה המלך בין עם ישראל לשמן, בפסוק נאמר: "שמן תורק שמך" (שיר השירים א, ג). ודרשו על כך במדרש שיר השירים פרשה ו': "שמן תורק שמך. מה

האם קילל עזרא הסופר את יהודי תימן?

מאיר קורח

ב) איך דבר חשוב כזה לא נזכר בספר עזרא ונחמיה?

הרי ענינים פחותי ערך נזכרו בספרו, כמו דברי קהל העבריינים בזמנו או פרט שולי כמו "ואעבור אל שער העין ואל ברכת המלך ואין מקום לבהמה לעבור תחתיו..." אין מקום לבהמה לעבור כן יזכיר עזרא ואילו ענין חשוב כזה של שליחת אנשים ואגרות, ותשובה וקללה לגולת תימן, לא יזכיר? אין תמיהה גדולה מזו.

ג) תקופה ארוכה אחרי עזרא הסופר היתה תימן אחת הארצות העשירות ובכלל זה יהודי תימן

בתקופה מסויימת, כל חצי האי ערב ובכלל זה תימן היה נקרא "ערב המאושרת" ויהודי תימן שהיו אמידים באותה עת אף תמכו בעשרם בישיבות שהקימו הגאונים בבבל ואגרות ושלוחים בחתימת הגאונים היו באים לתימן ועל כך יש מכתבי תודה וקבלות שהתגלו בגניזות שונות.

ד) מי קילל את הערבים בתימן שהיו ברוב התקופות עניים יותר?

עובדה היסטורית היא, שלא קללה היתה בתימן אלא עוני מרצון. לאחר התחזקות האיסלם ניתקו חכמיהם ושליטיהם את קשריהם עם העולם החיצוני מתוך חשש ממסחר עם העולם הנוצרי הכופר ביחוד השי"ת והעדיפו שימור דתם בתנאי דלות על פני רווחה כלכלית, שהיתה עלולה להביא עמה חילון וקשרים ומסחר עם אנשים טמאים בלשונם.

ה) אין נידוי חל על ענין שאינו עבירה או איסור

בפתח עלון האגודה לחודש אב תשע"ח, פרסם ד"ר יגאל בן שלום הי"ו, יו"ר האגודה המסור למסורת ולמורשת אבותינו, סקירה היסטורית קצרה המתייחסת לסיפור, שלפיו קילל עזרא הסופר את יהודי תימן על כך שלא נענו לקריאתו לעלות לא". בסיום הסקירה מותיר יגאל את השאלה "האם התקיימו לכאורה הקללות ההדדיות בין עזרא הסופר ליהודי תימן?" למשפט הקורא.

אחי וראש הרה"ג שלמה קורח זצ"ל, רב העיר בני ברק, כבר דחה מכל וכל את סיפור "הקללה" הזה בטעמים כבדי משקל והוכיח את אי סבירותו, "לכבוד האמת, לכבוד אבותינו...". וכדי "להציל אדוננו עזרא ובית דינו מהוצאת לעז...להשכיל אחרים בדבר ולהשיב רבים מעוון"

סיפור "הקללה" הופיע לראשונה (לפני ר' יעקב ספיה) בהקדמתו של מ"ו מהרש"ל עדני זלה"ה לפירושו על המשנה "מלאכת שלמה" ואחי זצ"ל בהכנעה גדולה ("עפר אני להגליו של מהרש"ל עדני...") מפרט חמשה נימוקים שכל אחד מהם דיו להפריך היתכנות קללה זו.

א) רבים מהגולים לא עלו עם עזרא, והאם יעלה על הדעת שינהג עזרא איפה ואיפה ויקלל רק את יהודי תימן?

רבים מגולת בבל לא עלו עמו ובכל ספר עזרא לא נכתבה כל תלונה מפיו עזרא ונחמיה על כי המרו את פיו ולא עלו, ואף על פי כן לא קללם. "ורק יהודי תימן הנידחים בארץ רחוקה ממנו ומארץ ישראל, דווקא עליהם יכלה חמתו ויקללם, וינהג איפה ואיפה זועקת לשמי שמים" - לא יעלה על הדעת!

אוצר הפתגמים

מדכני יצהרי

• **אן חַפֵּךְ מֵא אֲדָא לֵךְ / וְאֵן בְּנִצְיָךְ מֵא צִיֵּךְ:**
פירוש: אם אֶהְבֶּךָ מה נתן לך? ואם שָׁנְאֶךָ לא ייִק לך.

• **בִּיחֵב בְּלִמְשֵׁאפֵר / וְלִקְלֵב כְּאִפֵּר:**
נושק בשפתיו, ובלבו כופר.

פירוש ע"פ דברי הנביא: "בפיו שלום ידבר וקרבו ישים ארבו" (ירמיה ט, ז).

• **אֵעֲטִי חֲבִיבֵךְ – מֵאֲנֻךְ:**
פירוש: אימרה שגורה בפי ההמון בהיענותם לבקשת הזולת לתת לו או להשאל לו דבר מסוים

פנינים מהמוזיאון

ד"ר כרמלה אבדר

דראבה, סלס תליון רקה

מקום: תימן הכפרית

תאריך ייצור: סוף המאה ה-20

חומרים: כסף

טכניקות: עבודת פיליגראן פתוח וגרנולציה;

עבודת חוט וגזירת מתכת;

מידות: אורך 20 ס"מ [כולל וו תלייה],

היקף כיפה: 6 ס"מ.

תיאור הפריט: תליון רקה, אחד מתוך זוג, נפוץ באיכויות ובטכניקות צורפות שונות בתימן הכפרית.

צילום: יאיר חובב

חלילה לעזרא שהיה ממקבלי תורה שבע"פ ולאנשי כנסת הגדולה שיעשו מעשה כזה של קללה ונידוי יהודי תימן שלא כדין תורה, שהרי נידוי לא חל על ענין שאינו עבירה או איסור.

בנוסף לטעמים אלה, מופרכת גם הטענה כי בשל הקללה נמנעו יהודי תימן לקרוא לבניהם בשם עזרא שהרי רבים מהשמות התנכיים לא היו מצויים ונפוצים בתימן. כמו השמות גד, זבולון, אלישע, נריה חגי חבקוק יחזקאל ועוד ועוד. אמנם מעטים נקראו בשם עזרא אבל לא מתוך הסתייגות ח"ו. להפך, עזרא הסופר אף הוכתר בכתר אדוננו בקינה "לכן אנשי לבב" הנאמרת בליל תשעה באב.

ראוי להזכיר כי קדוש עליון מהר"ח קורח זלה"ה שאבותיו הם אבותינו, שדורו נרעש מחכמתו ויראתו, לא נרתע לקרוא לבן זקונו בשם עזרא שהיה לתלמיד חכם מפורסם ובורך בניו.

בנוסף לכל האמור, יש בידי משפחתנו מסורת ארוכה מדורי דורות, מאבותינו גדולי תורה וקבלה אשר מאות רבות בשנים ידועים בשמם ובחבוריהם, נגד סיפור "הקללה" הזה, ביניהם מו"ז הרה"ג עמרם קורח זלה"ה הרב הראשי האחרון ליהודי תימן, אשר כולי עלמא ידעו חכמתו ויראתו וידענותו הרבה במסורת יהודי תימן ותולדותיהם (עיין בספרו "סערת תימן").

הרב קורח זצ"ל מסיים את דבריו בציון פסק מרן בשולחן ערוך סימן תרו סעיף ג' "תקנת קדמונים וחרם שלא להוציא שם רע על המתים", ולפיקך יש להזהר שלא לעבור על התקנה ולהוציא שם רע על עזרא הסופר ובית דינו הקדוש, וחס ושלום האומר כך יגרם לעצמו עניות באמת בהלכדו בחרם קדמונים מפורש"

(ניתן לעיין בהרחבה בענין זה בספרו של הרב "עריכת שולחן" כרך ח' עמ' קצא)

חגיגות שבוע החתונה

דוד חוברי

ביום הרביעי בשבוע החתונה ישנן חגיגות של שמחה במקביל בבית החתן ובבית הכלה, כשהמאורע המרכזי בחגיגות אלה הוא שחיטה של שור. בחצות היום נערכת סעודת מלכים לכלל המזמנים, שמומרים להגיע לסעודה. סעודת מצווה זו מלווה בשירי קודש מהדיואן של ר' שלום שבזי, ולאחר מספר שירים החתן מכבד את הקרואים במשקה ובבשר צלוי ולאחר מכן שולח החתן באמצעות שליחה מיוחדת מתנות (סבלנות) לכלה, שכוללים מלבושים נאים שונים, כגון: בתי רגלים מקושטים בחוטי כסף וזהב, מטפחות ראש ממש, שמלות וכיוצ"ב. הכל נאגד במטפחת גדולה מיוחדת ונשלח לבית הכלה, ע"י השליחה ובלווי עשרות נשים, מלובשות בלבוש נאה ומקושטות בעדיים רבים. צעדה זו מלווה בתהלוכה מוסיקאלית רועשת עד לבית הכלה. הכלה מולבשת במשלוח הנאה שזה עתה הגיע, מאפרים אותה כדרךם אז והכל בליווי מוסיקאלי שמח. לאחר מכן, מספרים את שערותיה במקצת על מנת שלא יבלטו החוצה ושלא יראו מתחת לשולי ה"הקרקוש". הנשים שהביאו את המתנות מבית החתן שבות לבית החתן והסועדים בבית הכלה מסיימים והולכים לבתיהם. רק לאחר סיום הטקסים היומיים הנ"ל ולאחר צאת הגברים, מתפנות הנשים הן בבית החתן והן בבית הכלה, לסעודתן.

אחה"צ נערך טקס של גילוח לחתן בביתו (יחלקו ללחנת) ע"י ספר מומחה. החתן מקבל טיפול VIP הכולל חפיפה, התזת מי-וורדים, ריכוך שיער, ליווי מוסיקלי "ועיצוב תסרוקת". כמובן שמשאירים רק את הפאות שמקבלות טיפול מיוחד לשימון ולקירוזולן והכל בתוספת כיבוד לאורחים הנוכחים בטקס הגילוח. יש המנצלים טקס זה להכנסת ילדיהם, שמלאו להם 3 שנים כדי לספרם ולגלח

שער ראשם לראשונה בחייהם, תוך השארת פאותיהם בלבד. מעתה יכסו ראשם בכיפה או כובע ולא ב"קרקוש". בלילה מסתיימות חגיגות היום הרביעי בסידור ועיצוב שערותיה של הכלה, לכבוד יום החתונה שיחול למחרת בערב. ערב זה הוא ליל האירוסין הנקרא "לילת אל-קידוש". הרב המקדש מגיע לבית החתן לאחר השקיעה ומלביש את החתן ב"בגדי חמודות" העשויים ממשי מזהב, החתן מתעטף בטלית לבנה ומזבל ע"י הרב ושושביניו לבית הכלה בליווי של שירי הלל. האורחים נשארים בבית החתן לסעוד את ליבם באכילת "ג'עלה", שתיית יין ושירה. החתן ומלווי מובלים ע"י "מְגֵאֲנִיה" (אישה נוגנת) וקבוצת נשים קטנה שצועדת לפנייהם כשהן מנגנות בתוף וצלצל ללא מלל. מס' ילדים צועדים לפני החתן, כשהם נושאים בדיהם נרות שעווה דולקים, עד שמגיעים לבית הכלה. כל המלווים נפרדים מהחבורה ושבים לבית החתן, למעט "המארי" ודוד החתן שנשארים עימו. הם מתקבלים בשירת הלל. החתן מתיישב ליד השולחן ומצדידו מתיישבים הרבנים, מוגשת תקרובת של מיני קליות, כל אחד לוגם כוסית עארק. מזיגת העארק חוזרת על עצמה שלוש פעמים ואז פוצחים בשירי קודש, כשבין לבין מוגשות צלוחיות בשר צלי אש לכל המוסבים. הישיבה נמשכת כשעה ומחצה. לאחר מכן מסלקים את השיירים, נוטלים ידיים וממשיכים בסעודה והחתן - לפני שיברך "המוציא", הוא מכריז בכל רם: "ברכו יא סייאדי" (הביתוי ברכת) והקהל משיב לו "ברך", מברך "המוציא" וכל הקהל עונה אמן בקול רם. לאחר שסיימו הרב אומר דברי תורה קצרים ("טום"), נוטלים מים אחרונים ומברכים ברכת המזון עם תוספת ברכת האורח על "כוס שלברכה" (יין). אותו דבר נעשה בבית החתן אעפ"י שהוא לא נוכח שם. לאחר מכן חוזר החתן לביתו בליווי מוסיקאלי כנ"ל ובליווי כל האורחים. בביתו מתערבבים כל האורחים יחד ואורחים מכובדים בשתיית "ק'הוה" ממותקת.

בגיליון הבא נתאר את טקס הארוסין (קידושין)

האגודה לטיפוח חברה ותרבות בשיתוף בית הקונפדרציה
מזמינה לערב מיוחד לציון 400 שנה להולדת ר' שלם שבזי

1619

الحاخام سالم بن يوسف مَشْتَا الشَّبِزِّي

عود
פסטיבל
העוד

הבינלאומי ה-19 ירושלים 2018

רביד
כחלני

מופע נעילה - רבי שלם שבזי - 400 שנים

אורחים מיוחדים: ברכה כהן וציון גולן

הרכב היוצרים:

רביד כחלני שירה | שניר בלומנקרץ בס, עוד | רוני עברין
כלי הקשה | איתמר דוארי כלי הקשה | עידן גור חצוצרה |
ארתר קרסנובייב חצוצרה

רביד כחלני, מנהיג להקת ימן בלוז, מגיש יצירה מוזיקלית
העוסקת בסיפור חייו ובשירי הקודש של רבי שלום שבזי,
המשורר והמקובל בן המאה ה-17. שבזי נחשב לאחד
מגדולי היוצרים היהודים והחשוב מבין כותבי שירת הקודש
של יהודי תימן.

ימן בלוז כבר הנגישה בעבר השפעות מהתרבות התימנית לקהלים
רבים ברחבי העולם, כשכחלני שר טקסטים מקוריים בערבית
תימנית עם השפעות ג'אז, פאנק, מוזיקה לטינית ומקצבים ממערב
וצפון אפריקה.

מופע מחווה זה הוא פרי עבודת מחקר ויצירה ממושכת של כחלני,
שגדל על גווניה של התרבות התימנית ולמד את דמותו של הרב
שבזי, כמייצג את תרבות יהודי תימן הקשורה בקשרים עבותים עם
העולם המוסלמי סביבה.

כחלני מגיש לחנים מקוריים לשירים של הרב שבזי באופן המתכתב
עם התרבות והשירה התימנית העתיקה, תוך הדגשת המשקלים
המקוריים של שירים אלה ואת הניואנסים הדתיים-רוחניים שבהם.

משרד התרבות
והספורט
מנהל התרבות

מכון בן-צבי
לחקר קהילות
ישראל שבמזרח

האגודה לטיפוח
החברה ותרבות
מיסודו של עובדיה בן שלום

מוצ"ש | 17.11.18 | ט' בכסלו תשע"ט
21:00 | אולם הנרי קראון, תיאטרון ירושלים

לרכישת כרטיסים: אהובה 050-2399543
במות 6226*, 02-6237000
www.bimot.co.il

אהובה בן שלום

הרבה פעמים אנשים לא נפרדים לגמרי מהישן ולא ממש פנויים לחדש.

ועכשיו נקשור את האירוע שמתרחש בחיינו והמכונה "מעבר" לתגובה השלילית שהיא המשבר.

מעבר הוא בעצם שינוי ממצב למצב. מעין גשר בין שתי תקופות שמתבטא בחוסר ודאות ובהרבה עמימות. אחד הדברים שמקלים על מעבר זה קיומם של טכסים אשר נותנים בעצם משמעות למעבר. לדוגמא: טכס בר מצווה או טכס סיום תואר.

המשבר נמצא בפרע שבין הבעיה שניצבת בפנינו לבין המשאבים והכוחות העומדים לרשותנו כדי להתגבר עליה. מדובר על הפרת איזון בין הבעיה לבין הכוחות. המשבר יכול להגיע גם מחוויות חיוביות כמו לדוגמא לאחר לידה או במעבר דירה או בזכייה בלוטו. כל מה שמטלטל אותנו בין חיובי ובין שלילי ואנחנו לא ערוכים אליו עלול ליצור את המשבר.

אם האירוע הוא המעבר אזי המשבר הוא התגובה לאירוע.

חשוב לזכור

- המשבר הוא לא האירוע עצמו אלא התגובה לאירוע
- בעוד שהמעבר הוא הכרחי – המשבר הוא אופציה

מגישה: אהובה בן שלום

מאמנת אישית ומנחת קבוצות על פי שיטת אדלר

להזמנת הרצאות: 050-2399543

ahuvabns@gmail.com

בפינה זו אנו מדברים על מעגל חיי המשפחה כאשר השיח הוא לא רק על הצלחות אלא גם על הקשיים בכל שלב ושלב בחיי המשפחה החל מהקמת משפחה, הולדת הבן הראשון, גידול הילדים, התרוקנות הקן והזקנה.

בבליין הקודם דיברנו על 3 טיפוסים שמועדים ליפול למשבר: אנשים שיש להם עסק לא פתור עם פרידה; אנשים שהמשמעות האישית שלהם נשענת על דבר מרכזי אחד; אנשים שחיים בקצוות של שחור ולבן. כל 3 הטיפוסים הללו עלולים לחוות משבר בעת מעבר או שינוי בחייהם.

לכל מעבר שאנחנו עוברים בחיינו יש 3 שלבים:

1. **שלב חרדה ובלבול:** זהו שלב שבו אני לא יודע בדיוק מה קורה לי. לדוגמא: נולד לי ילד, מה אני עושה עם זה? או לדוגמא: בעוד שנה אני יוצא לפנסיה. עצם ההבנה שאני אצא לפנסיה גורמת לי חרדה ובלבול.
2. **אינטראקציה בין ישן לחדש:** זה מצב שאפשר לדמות אותו לתחושה בתהליך של עליה במדרגות כאשר הרגל השנייה עדין לא יושבת לגמרי על המדרגה ואילו הרגל הראשונה כבר התנתקה. דוגמא: חווית הפרידה לפני סיום קורס והשאלות שצפות: מה יהיה איתי? עוד לא סיימתי לגמרי ועדין לא התחלתי דבר חדש ואני עסוק בשאלה האם להשקיע או מה ללמוד בהמשך.
3. **היכולת ליצור מחדש:** כאן מגיעה בעצם ההבנה שאם אני אצליח או לא אצליח לעבור את השלב הזה וכן גם איך אני אעשה אותו – הכל בעצם תלוי אך ורק בי.

משרד התרבות
והספורט
מנהל התרבות

מכון בן-צבי
לחקר קהילות
ישראל שבמרחק

האגודה לטיפוח
חברה ותרבות
מייסודו של עובדיה בן שלום

מהרמב"ם עד ר' שלום שבזי - הגות, רפואה ושירה

5 ימים בחג החנוכה באילת

במלאת 400 שנה להולדת ר' שלום שבזי

2-6.12.2018 כ"ד-כ"ח כסלו תשע"ט
מלון ליאונרדו פלאזה - אילת

מופעים אומנותיים מיוחדים לאירוע זה

סגיב כהן בליווי נגנים

ציון גולן בליווי נגנים

ברכה כהן בליווי נגנים

הופעות, אטרקציות, סיורים ושייט הינם

עלות: 3,600 ש"ח לזוג

לא כולל הסעה

חצי פנסיון

פרופ' חיים גמליאל

פרופ' למדעי הרפואה ואונקולוגיה תזונתית
סדנה בת חמישה מפגשים בנושא:

רפואת הרמב"ם במבחן המדע בן זמננו
תזונה נכונה לשיא הכושר הגופני והנפשי

פרופ' יוסף יובל טובי

היסטוריה של יהודי תימן והקשר בין תימן
לארץ ישראל בתקופות שונות

ד"ר שרונה תם עמוסי

שירת ר' שלום שבזי, שירת הנשים בתימן

במעמד ראש העיר

פרטים והרשמה אצל יפה 09-8331325, 054-3516699, אהובה 050-2399543

וכן אצל הפעילים: ציון אחרק 052-5550120, אתי דעוס נגר 053-2775008, שמעון לוי 050-6704448,

שלמה עוזרי 050-5957572, שאול ליבי 050-7672906, משה חריר 050-8515617, מזל הרוש 052-3378152,

צביה כוכבי 052-5948334, צביה ציוני 054-4554751, שלמה מקבילי 050-5262298, נחום גריידי 050-7701196,

צדוק גמליאל 050-6680933, נעמי עטיה 052-5301993, צפורה חביב 057-3772263, מיכל מסעוד 052-6396651

אותו עד שיפול בו דם ויחזרו מראיו כמראה הקטנים הבריאים... מפני שזה חולי הוא. וצריך להזהר בדברים אלו הרבה" (הרמב"ם, הלכות מילה א יז, ש"ע, י"ד רסג, א).

יהודי תימן, שהלכו בעקבות פסיקת הרמב"ם, הקפידו מאוד לבדוק את התינוק היטב לפני

רותם המדבר | צילום: נדב פרץ-וייסוידובסקי, ויקיפדיה

מילתו, ואחזו בכלל של "ספק נפשות להחמיר". בעבר נעשתה בדיקת רמת הצהבת על פי צבעו של הילוד, וההחלטה האם לקיים את הברית במועד או לדחותה התקבלה בעצת רבנים ומוהלים שהיו בעלי ניסיון רב וכיום גם נועצים בהמלצות הרופאים.

לעיון בהרחבה:

ז' עמר, "השימוש ברותם בטיפול בצהבת ילודים במסורת יהודי תימן", תהודה, 28 (תשע"ב), עמ' 132-136.

רותם המדבר בטיפול בצהבת ילודים בתימן

פרופ' זהר עמר

שימוש מיוחד היה בתימן בצמח בר מקומי כמזור למחלת הצהבת, שם הוא כונה בשם "אצפאר" (צהוב) או "צפר" (צהבת). מסורת ריפוי עתיקה הייתה מסורה במשך כמה דורות בידי בני משפחת מוסא בן חיים בדיחי שגרו בצנעא והם העניקו את שירותיהם חינם לכל דורש כגמילות חסדים. עם עלייתם לארץ ישראל הם מצאוהו בחולות נתניה וגבעת אולגה. בני המשפחה המשיכו במסורת שלהם, אספו את הצמח והמשיכו לספק אותו לפונים אליהם מכל רחבי הארץ ולכל עדות ישראל. לפי ההערכה הם טיפלו בצמח ה"צהבת" בקרב מאות מניקות וילודים, ולרוב דווחה הצלחה ביעילות השיקוי ולא היו ידועות תופעות לולאי מיוחדות. הטיפול כלל הרחחה של חתיכות מענפי הצמח ושתייה מועטת ממנו. למשל לפי ההנחיות, "לתינוק שאמו אינה מניקה יש לתת 2-4 טיפות פפה (ולא יותר!), פעם ביום או פעמיים".

הטיפול השכיח היה בצהבת ילודים, שנובעת מעודף כדוריות דם אדומות (ביליריבין) ונועד לאפשר לקיים את ברית המילה במועדו. מבחינה הלכתית קיימת הקפדה לקיים את טקס ברית המילה ביום השמיני להולדתו (בראשית יז יב). ואולם כבר בתלמוד מובא שבמקרים שבהם שנשקפת סכנה לחיי התינוק, למשל כאשר הוא "ירוק" (צהוב בלשון חז"ל) הוא בגדר חולה, וצריך לדחות את מועד המילה (בבלי, שבת קלד ע"א).

הרמב"ם כפוסק וכרופא מדייק, שדחייה זו היא רק כאשר מדובר בתינוק "ירוק ביותר", וזה לשונו: "קטן שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר, אין מלין

האגודה לטיפוח חברה ותרבות
מיסודו של עובדיה בן שלום

מוזיאון מורשת יהודי תימן

חוויה ערכית ייחודית לכל גיל

פעילות מיוחדת ילדי בתי הספר והציבור הרחב

במוזיאון תוכלו להנות מחוויה חינוכית הבאה לחשוף בפני התלמידים באופן יצירתי וייחודי את התרבות וההיסטוריה של יהודי תימן. בני הדור הצעיר יחשפו למסורת יהודי תימן המשמרת תרבות יהודית עתיקה האוצרת בתוכה ערכים גנויים ועתיקים. הפעילות תעניק להם היכרות והבנה של עולם תרבותי שהוא חלק חשוב ובלתי נפרד מהתרבות הישראלית המתחדשת.

הפעילות במוזיאון כוללת:

- **סיור** במוזיאון מלווה בהסברים שבו יצפו התלמידים בכתיב יד תורניים, חדר המורי, חדר הסעודה התימני, החתונה התימנית, חדר היוולדת, המטבח התימני ועוד.
- **סרטים** המציגים את תרבות יהודי תימן מהיבטים שונים.
- **סדנאות חווייתיות** שירה תימנית מהדיוואן (ספר השירים), שירה תימנית המתארת את חיי האישה, ריקמה תימנית, קליעת כלים תימנים, סיפורים הנשזרים על תקופות החיים בתימן, מסע העלייה וההתאקלמות בארץ, ריקוד תימני, ריקוד תימני מודרני, המטבח התימני ועוד.

- **חדר עיון וספרייה**
- **מערכי שיעורים**

• **אתר אינטרנט** המפגיש ידע רב ותוכנות לימוד.

"פזמונים ומדפיסים של לווית מולדת מיוחדת וחלופה. בחוקר אלון כהן ירדתי ביום ילד מלמית אל מולדת ירדתי וחיה כבן ארבע פלאות. לבסוף חלק מלב בחיבור הקהילה פתיחותי תבואה!"
בני און

"בית ברוכים אל אולם ארבע צד, פוזנאך מוציאים עבודה בו ציטתי לבקר. נכתיב והמפגש שלי מהנהגה פתיחותי ומאוסף יצירתי אל מוצנאך וקיר יצירתי גבוה ומסוּחַת אל ירדתי תימן."
אורי צביק צנפרי

"הרצאה מאליה אל תיבות ירדתי תימן, בית ירדתי פוזנאך עם כל פוזנאך פתיחותי אהליק פוזנאך פתיחותי בלל."
קפילת מוצנאך, מושב מדבר יציר ואליקים

להזמנת חייגו: טל. 09-8331325 נייד. 052-802076 איריס, כיכר העצמאות 11 נתניה

אתר העיתון @

פעילות האגודה

- ימי עיון ותרבות
- הרצאת ספרים
- מלגות לסטודנטים

- התצאת כתב העת המדעי - תימא
- התצאת כתב העת - התודה
- המרכז לחקר יהדות תימן ותרבותה
- ע"ש עובדיה בן-שלום מכון בן-צבי
- חוגי שירה וטעמי המקרא

- מוזיאון יהדות תימן בנתניה
- המכון לכתבי יד ע"ש יצחק גרמי
- ספריית עיון ומוחקר
- ארכיון המוסיקה והצליל בניהול איתמר פנחס
- פעילות בקרב העולים החדשים מתימן

העלון מודפס בסיוע מכון בן-צבי לחקר קהילות ישראל שבמזרח

